

JOHAN ALBERT BAN (HAARLEM)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
18 AUGUSTUS 1636
1420

Antwoord op Huygens' brief van 14 augustus 1636 (**1418**).

Samenvatting: Ban dankt Huygens voor zijn bemiddeling, waardoor hij Heinsius' exemplaar van Barbaro's Latijnse editie van Vitruvius kon ontvangen. Hij voelt zich hierdoor in de kring der geleerden opgenomen. Vervolgens zet hij zijn muziektheorie uiteen, waarbij hij begint de verschillende intervallen te omschrijven en hun eigen karakteristiek aan te duiden. Wanneer deze intervallen in een juiste combinatie met maat en ritme gebruikt worden kan een goede compositie ontstaan, waarin de tekst volledig recht wordt gedaan. Vervolgens bespreekt hij een eigen compositie [op de tekst *Filli, mentre ti miro*, eerder door Nenna op muziek gezet], waarvan hij de verschillende wendingen vanuit de tekst verklaart. Dan kondigt hij aan een vergelijking op te stellen van drie composities, namelijk Nenna's *Filli* (die geheel onvoldoende en ondoordacht is), zijn verbetering daarvan en zijn geheel eigen zetting (die reeds besproken is). Het eindoordeel zal hij aan Huygens overlaten. Hij meldt hem tot slot nog dat Petrus Scriverius, een vriend van hem, hem heeft aangespoord zijn inzichten over muziek op papier te zetten.

Bijlage: 'Dissertatio epistolica' (Ban 1636).

Over een antwoord van Huygens is niets bekend. Huygens vertrok op 21 augustus 1636 naar het leger te velde. Evenmin is iets bekend over de door Ban in deze brief aangekondigde zending van de vergelijking van de drie zettingen van *Filli mentre ti miro*.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 21x33cm, abc | -; apograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Ban] nr. 2, p. LXIII: gedeelten (<Affectus tuus ... ad me vectus est.>, <Heinsianâ humanitate ... locupletante>), <Ut verò audere ... casu natam.>, <Paro nunc ... nunc explicui.>).

— Worp 2, nr. 1420, p. 184: samenvatting.

Namen: Carlo Gesualdo (prins van Venosa); Daniël Heinsius; Marin Mersenne; Pomponio Nenna; Phyllis; Petrus Scriverius.

Titels: *De architecturâ libri decem* (Vitruvius/Barbaro 1567); *Filli mentre ti miro* (Nenna 1607); *Filli mentre ti miro* (Nenna/Ban 1636); *Filli mentre ti miro* (Ban 1636); *De omni genere studiorum rectè instituendo dissertationes* (Grotius e.a. 1637).

Glossarium: apotome (grote halve toon); cadentia (cadens); cantabilis (zingbaar); cantus (zang); casus (cadens); casus peregrinus (afwijkende oplossing); chroma (chromatiek); chromaticus (chromatisch); concinere (samenklinken); consonantia (consonant subst.); diatonicus (diatonisch); diesis (kleine halve toon); dissonantia (dissonantie); dissonantia (dissonant subst.); ditonus (grote tert); gradus (stap); harmonia (harmonie); intervallum (interval); modulamen (melodie); modulus (melodie); musica (muziek); musicus (musicus); notula (noot); numerus (ritme); quarta (kwart); quinta (kwint); quinta falsa (verminderde kwint); quinta minuta (verminderde kwint); semidiapente (verminderde kwint); semiditonus (kleine tert); semitonium (halve toon); semitonium majus (grote halve toon); semitonium minus (kleine halve toon); septima (septiem); sexta major (grote sext); sexta minor (kleine sext); sonitus (toon); subjectum (sopraanpartij); tempus (maatsoort); tempus æquale (tweedelige maatsoort); tempus inæquale (driedelige maatsoort); tertia minor (kleine tert); tonus (hele toon); tonus major (grote hele toon); tonus minor (kleine hele toon); vox (partij).

Transcriptie

Affectus tuus, plenissimè in me effusus, nobilis ac generose Domine, amplissimo procedit alveo, quo, velut undecunque merces advehuntur numerosâ classe, sic ex Heinsianâ supellectile Barbarus, ille non barbarus, sed doctissimus, Latinus, proprio sermone, originariâ ac primigeniâ literaturâ, ad me vectus est. Nec solum

ad me ille venit: verum etiam ¹occasio satis capillata, quâ eruditorum sodalitati (licet anser inter olores) felicissimo omine accedam. Perpetuò enim mens mea æstuans amore sapientiæ inter varios fortunæ lusus, solam sibi beatitudinem in hâc vitâ mortali constituit sapientum conversatione utendâ fruendam:

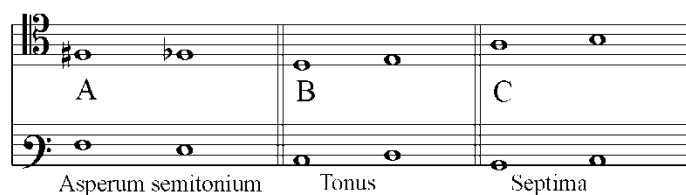
²Ut sic subsidant cruribus asperæ
Pelles, et album muter in alitem!

Hanc spartam dum nancisci hactenus desperabam, nunc favente numine plenissimo generosæ benignitatis tuæ alveo mihi affluere satis experior, dum major spes librorum, quibus forte operi meo absolvendo indigero, affulget, Heinsianâ humanitate, ac liberalitate affectum tuum locupletante, quo Palladium præsidium tamquam è divite penu audeam firmiter sperare, et audacter petere.

Ut verò audere possim, operosius musicam tibi aperiam. Volo hanc necessariam esse, non contingentem et casu natam. Siquidem certissimis principiis enatam simplex modulus ostendet, quâ sonitus gradu intervalloque procedentis, quâ numeri notularum figuris distincti, quâ temporis æqualis ac inæqualis, singulorum, inquam, variegatione perpetuâ ac propriâ, quibus motus modulaminis varius fit (spiritus, inquam, ac vita musicæ) tantamque omnis delectamenti suggerit affluentiam, ut animus satur, novâ semper aurium orexi provocatus, voluptatem perpetuam comedat appetatque. Singula explico.

Gradus sonituum sunt semitonia, ac toni. Blandimentum omne in apotome, semiton[i]o majori, est. Ferocitas seu animositas in diesi seu semiton[i]o minori. Utrumque κατ'ἐξοχήν chromatico ac diatonico modulamine. Tonus major durior, minor tonus mitior est. Hinc intervalla sonituum nascuntur. Ditonus, ob binos tonos, est durus ac incitativus. Semiditonus seu tertia minor, ob adjunctum tono semitonium, lenis. Quarta omninò dura ac tetrica, aspera, mordax est, quia ejus extremi sonitus nullam harmoniam continent, nam a C in F procedendo medii sunt D et E (quorum D ad F quidem semiditonus est, E ad C ditonus). Sed D ad E tonus est, | b | ita ut inter C et F duo toni medii sint, proportione sesquioctava. Quarta ergo dura ac tetrica. Quinta martialis, incitativa, excellens. Sexta major dura et incitans, ob frequentiores tonos uno semitonio commixtos. Sexta minor mollis, suavis ac blandicus, ob semitonia bina, temperat passiones iræ, etc.

Maxima dissonantia est in semitoniis, majori ac minori, concinentibus. Sunt enim elementa cantus, ac primi sonitus cantabiles, adeoque interpositâ aliâ harmoniâ indivisi[bi]les (A). In hisce maxima asperitas est, ac cruditas. Inde sequitur tonus (verbi gratiâ à C ad D, etc.) dissonantiam minorem (B) habens, tum septima, inter dissonantias minima (C), quia continet plura intervalla harmonica. Omnium sonituum diversitas ac natura est κατὰ τὴν ἀναλογεΐαν.

Hi sonitus dum temporis justo spatio et numeris notularum diversitate procedentibus moventur, acumine aut gravitate vocis, ad verborum sensum accomodatâ, musicam necessariam absolvunt in subjecto, cui harmonia aptanda. Si autem talis consequatur, consonantiarum ac dissonantiarum legitima commixtio, pluribus vocibus facta, tota musica necessaria rite absolvetur.

Hæc veluti elementa literaria sunt ad scribendas et pronunciandas voces, velut instrumenta ad artem nata ac destinata. Et sicut sculptorum varii cunei et styli pictorum varii penicilli ad crassiores aut subtiliores lineas ducendas valent, ita musico hæc elementa quadrant, quæ cuique in promptu esse debent.

Age nunc, vir nobilissime, Musarum delictum, si amas ³Phyllida reliquis meliorem fronte venusta virginibus, decus immensum cui corporis addit

1. In deze frase klinkt Cato door, *Disticha*, II, 26, 2: 'Fronte *capillatâ*, post hæc *occasio* calva.' (Grijpt de gelegenheid bij de behaarde voorzijde; aan de achterzijde is zij kaal.)
2. Horatius, *Carmina*, II, 20, 9-10: 'Jamjam resident *cruribus asperæ* | *Pelles et album muter in alitem.*'

⁴Vivida mens, vultu, gestuque, et voce serena
Hanc adeas: calidos reteget tibi pectoris ignes.

Observabis ibi in verbis «*amorosette et care*» esse semitonium majus affectuosè blandiens. Quis sapor ambrosiæ à semitonio inest? Motus maris amplissimas delicias explicat. Submersum cor [*«sommerso il core»*] vehementi notularum motu in fundum pellitur. In verbis «*nelle dolcezze*» mellina semitonia sunt, favis, ⁵id est, notulis, singulis distincta. Sed amaror aculei quartâ, sextâ majore, semidiapente seu falsâ quintâ (quam rectius minutam vocamus; falsitas enim potest contingere tam in excessu, quam defectu intervalli) mortis specimen aliquod addere debebat.

Sic:

⁶Armat spina rosas, mella tegunt apes. | c |

Indignans porrò interrogatio «*Con [l']assentio che fai*» quartæ in acutum salientis motu, præmissis sextâ majori semitoniisque à diatonico modulamine in chroma conversis, exprimenda. Restat Phyllis ipsa crudelis; peregrino harmoniæ casu (cadentiam vocant), et chromate, et dissonantiâ toni, et suspensâ deinde à casu harmoniâ, eâdemque deinde diductâ per sextam minorem et majorem ac septimam, quartâ tandem harmoniam, vocum casu ac concurrentiâ, terminante, sic delineanda, ut crudelitatis vestigium animo relictum maneat.

Hæc musicæ necessariæ natura est, breviter perstricta. Paro nunc tria diagrammata, quorum primo Pomponii Nennæ inventum exhibebo, defectus explicabo. Videtur enim ille, sicut et Venosa alique, musicam contingentem coluisse, necessariam ignorasse, aut saltem periculum illius nullum fecisse. Altero diagrammate inventum Nennæ emendatum ostendam, nonnullis additis seu mutatis per musicam necessariam. Tertio tibi ⁷meum conceptum exhibebo, quem nunc explicui, ut collatis singulis estimates hujus rei veritatem. Hoc tamen unum obtestor! ut ea quæ in meis opusculis displicere invenies, liberrimè dicas et corrigas.

Ante paucos dies vir clarissimus Dominus Petrus Scriverius, amicus meus singularis, suggerebat sub manibus doctorum virorum esse introductiones in varias scientias, rogabatque ut in musicam aliquid adderem. Suadebat ille, ego hærebam, et adhuc hæreo. Rem tuo judicio committo, ut datâ occasione, quid factum placeat, decernas.

Vale, generose vir, et propitio numine citius ad nos sospes redi. Voveo! Harlemi, XV Kalendas Septembres MDCXXXVI.

⁸Nobilitati generosæ Tuæ servus
Jo. Alb. Bannius, 18 8 1636.

Vertaling

Uw toewijding, volledig over mij uitgestort, edele en goedgunstige heer, komt te voorschijn met een luisterrijke boot, waarmee, alsof koopwaar van alle kanten door een talrijke vloot wordt aangevoerd, nu uit het bezit van [de heer Daniël] Heinsius, deze ⁹Barbaro, niet als barbaar, maar als geleerde Latijnse schrijver, in de oorspronkelijke taal en de oorspronkelijke versie, tot mij gekomen is. En niet komt hij alleen maar naar mij toe, maar ook wordt de gelegenheid geboden, waardoor ik onder de gelukkigste voortekens zal toetreden

3. Door een doorhaling en een verwijzingsteken is dit woord eerst verplaatst naar tussen <venusta> en <virginibus>, later door Ban weer op de oorspronkelijke plaats teruggezet.

4. Dit citaat liet zich vooralsnog niet identificeren.

5. De woorden <id est, notulis> door Ban in de marge toegevoegd, als een noot bij <favis>.

6. Claudianus, *Festennia dicta Honorio Augusto et Mariae* 4, 10.

7. <meam>. Er stond vermoedelijk eerst <compositionem> in plaats van <conceptum>.

8. Kwalificatie en ondertekening autograaf.

9. Vitruvius, ed. Daniele Barbaro, *De architecturâ libri decem* (Venetië 1567).

tot de broederschap van erudiete mannen (als een gans die tussen de zwanen terecht is gekomen). Immers, mijn geest, die, tussen de verschillende spelingen van het lot, brandt van een voortdurende honger naar wijsheid, heeft bepaald dat voor hem het enige geluk in dit sterfelijk leven het genot is de omgang met wijze mannen te smaken:

¹⁰Opdat zo de ruwe huid van de ledematen
Afglijdt, en ik in een witte vogel verander.

Terwijl ik tot nu toe wanhoopte deze rol te verwerven, ondervind ik nu voldoende door uw gunstige invloed en uw edelmoedige welwillendheid dat deze rol naar mij toe komt, terwijl er hoop gloort ten aanzien van nog andere boeken, die ik toevallig heb gemist voor het voltooiën van mijn werk, door de vriendelijkheid van Heinsius, en door de vrijgevigheid waarmee hij uw wensen vervult, waardoor ik vast durf te hopen op, en stoutmoedig durf te vragen naar de Palladische ondersteuning uit zo'n rijke voorraad.

Opdat ik dit werkelijk zal durven, zal ik u met extra inspanning mijn muziekleer uitleggen. Ik wil dat deze doordacht is, en niet toevallig is, en niet uit toeval is ontstaan. Wanneer die is ontstaan uit duidelijk vaststaande principes, zal een eenvoudige melodie dat tonen door de voortdurende en gepaste afwisseling, én van het staps- en sprongsgewijze verloop van de tonen, én van het ritme zoals aangegeven door de verschillende vormen van de noten, én van de twee- en driedelige maat, kortom, van alle afzonderlijke bestanddelen, waaruit de afwisselende beweging van de melodie (kortom, de geest en het leven van de muziek) ontstaat, en een zodanige overvloed aan elk genot opwekt, dat de voldane ziel, steeds door nieuwe prikkeling van de oren opgewekt, een voortdurend genoegen kent en begeert. Ik zal de afzonderlijke bestanddelen van uitleg voorzien.

De stappen van de klanken zijn de halve en de hele tonen. Alle bekoorlijkheid ligt in de ¹¹apotome of grote halve toon. Een sterke of hartstochtelijke werking is er in de ¹²diesis of kleine halve toon. Beide spelen ¹de hoofdrol¹ in de chromatische en diatonische compositie. De grote ¹³hele toon is wat ruwer, de kleine hele toon wat weker. Uit deze ontstaan de intervallen van de tonen. De tweetoon [of grote tert] is ruw en opzweepend vanwege de twee hele tonen waaruit hij bestaat. De halve tweetoon of kleine tert is week vanwege de aan de hele toon toegevoegde halve toon. De kwart is juist ruw, stug, hard en scherp, omdat de uiterste tonen ervan geen harmonie produceren, want wanneer we van C naar F gaan, zijn de middelste [tonen] D en E (waarvan D met F een kleine tert vormt, en C met E een grote tert). Maar de afstand D-E is een hele toon, zodat er midden tussen C en F twee hele tonen gelegen zijn met de verhouding 8:9.¹⁴ Daarom

10. Vrij naar Horatius, *Carmina*, 20, 9-10.

11. De apotome is de chromatische halve toon in het zogenaamde Pythagoreïsche stelsel, gebaseerd op zuivere kwinten, met de frequentieverhouding 2:3. De apotome heeft de frequentieverhouding 2048:2187, met een logaritmische grootte van 114 cents. In het Pythagoreïsche stelsel is de chromatische halve toon groter dan de diatonische halve toon, ook wel diesis of limma genoemd. Ban zal zich verder nauwelijks met het Pythagoreïsche stelsel bemoeien en daarom verwijst hij hier misschien ook al naar de grote halve toon van de zuivere intonatie, die een diatonische halve toon is. Deze heeft de frequentieverhouding 15:16 ofwel 112 cents en is daarmee vrijwel even groot als de Pythagoreïsche chromatische halve toon.

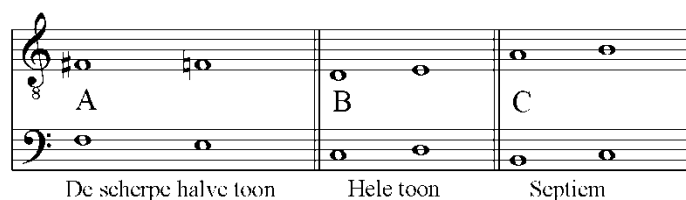
12. De diesis is de diatonische halve toon in het Pythagoreïsche stelsel, met frequentieverhouding 243:256 (90 cents) en dus kleiner dan de apotome of chromatische halve toon (zie vorige voetnoot), maar de term wordt ook gebruikt voor de chromatische halve toon in zuivere intonatie, gelijk aan de frequentieverhouding 128:135 (92 cents). Aangezien in Bans latere theorieën de zuivere intonatie de hoofdrol speelt, lijkt het niet onmogelijk dat Ban hier ook al naar de kleine halve toon in zuivere intonatie verwijst.

13. In het systeem van de zuivere intonatie komen twee vormen van de hele toon (grote secunde) voor, de zogenaamde grote hele toon met frequentieverhouding 8:9 (204 cents) en de kleine hele toon met frequentieverhouding 9:10 (182 cents). Samen vormen ze een zuivere grote tert met frequentieverhouding 4:5 (386 cents). Een hele toon wordt in de muziektheorie verdeeld in een chromatische en een diatonische halve toon. Omdat de hele toon in twee vormen voorkomt, heeft toepassing van de eerder genoemde halve tonen (zie de twee voorafgaande voetnoten) steeds een verschillend complement tot gevolg, zodat in feite ook de diatonische halve toon en de chromatische halve toon elk in twee vormen bestaan. De eerder genoemde grootten zijn de meest voorkomende grootten.

14. De voorgaande constatering geldt niet zuivere intonatie, waar een kwart steeds opgebouwd is uit een grote hele toon, een kleine hele toon en een grote halve toon. De twee grote hele tonen komen uiteraard wel voor in het Pythagoreïsche stelsel.

is de kwart ruw en stug. De kwint is strijdbaar, opzwevend en opvallend. De grote sext is ruw en opzwevend, vanwege het feit dat daarin meerdere hele tonen zijn samengevoegd met één halve toon. De kleine sext, die zachttaardig, zoet en bekoorlijk is, kalmeert, vanwege de twee keer erin voorkomende halve toon, woede en soortgelijke hartstochten. Enzovoorts.

Maximale dissonantie treedt op wanneer halve tonen, groot of klein, als samenklank worden gezongen. Het zijn namelijk de bouwstenen van de zang, en de kleinst zingbare geluiden, en niet deelbaar in andere ertussen gelegen kleinere intervallen (A). In deze intervallen is de grootst mogelijke ruwheid en rauwheid gelegen. Hierop volgt de hele toon (bijvoorbeeld van C naar D, enz.), die een kleinere dissonantie heeft (B), en dan de septiem, de minst dissonante onder de dissonanten (C), omdat zij verscheidene consonante intervallen in zich herbergt. De aard en verscheidenheid van alle tonen is ¹⁴analoog¹⁴:

Wanneer deze tonen verlopen in de gepaste tijdsduur van de maat en met verscheidenheid van de notenwaarden in het ritme, met de hoogte of de laagte van de stem al naar gelang de betekenis van de woorden, vormen zij een doordachte muziek als melodie, waaraan de harmonie dient te worden aangepast. Wanneer nu zoiets plaatsvindt, een juiste combinatie van consonanten en dissonanten, gemaakt voor meerdere stemmen, zal naar behoren een geheel doordachte muziek worden gevormd.

Deze [elementen] zijn als de elementen van de taal waarmee we de klanken neerschrijven en uitspreken, als voor de kunst gemaakte en bestemde instrumenten. En zoals de verschillende beitels van de beeldhouwers, en de verschillende penselen van de schilders in staat zijn nu eens dikkere, dan weer dunnere lijnen te trekken, zo passen voor de musicus deze elementen, welke voor iedereen klaar moeten staan.

Welnu, edele heer, genot van de muzen, als u een ¹⁵Phyllis bemint, door een schoon aangezicht beter dan de andere maagden, aan wie een geweldige lichamelijke schoonheid wordt toegevoegd door

¹⁶Een levendige geest, met een onbevangen gelaat, houding en stem;
Komt tot haar: zij zal u de onstuimige vuren van de ziel onthullen.

¹⁷U zult bemerken dat daar bij de woorden «*amorosette et care*» (lieflijk en dierbaar) de grote halve toon lieflijk strelend is. Welke smaak van ambrosijn is daarin door toedoen van de halve toon? De beweging van de zee spreidt buitengewone geneugten ten toon. Het ondergedompelde hart [*sommerso il core*] wordt met een heftige beweging van de noten naar de diepte gedreven. Bij de woorden «*nelle dolcezze*» (in de zoetheiden) staan honingzoete halve tonen, onderscheiden in afzonderlijke honingraten, dat wil zeggen, noten. Maar de bitterheid van de steek moest een soort afbeelding van de dood toevoegen, door de kwart, de grote sext, en de 'halve kwint', ook wel 'valse' kwint genoemd (die we beter verminderde kwint kunnen noemen; valsheid kan immers zowel een vergroting als een verkleining van het interval betreffen).

Aldus:

¹⁸Doornen beschermen de rozen, bijen verbergen de honingraat.

Verder dient de verontwaardigde vraag «*Con assentio che fai*» (Wat doet u met de bittere alsem?) uitgedrukt te worden door de beweging van een stijgende kwart, voorafgegaan door een grote sext en halve tonen die uit de diatonische compositie getransformeerd zijn tot chromatiek. Fillis zelf blijft wreed; door een

15. Ban doelt hier op zijn eigen zetting van de tekst van Pomponio Nenna's madrigaal *Filli mentre ti miro*.

16. Dit citaat liet zich vooralsnog niet identificeren.

17. Zie de tekst zoals weergegeven in noot 12 bij Bans brief aan Huygens van 11 augustus 1636 (1417).

18. Claudianus, *Festennia dicta Honorio Augusto et Mariae* 4, 10.

ontwijkende oplossing van de harmonie (die men een cadens noemt), door chromatiek, door de dissonantie van de hele toon, en door vervolgens de harmonie af te houden van een afsluiting, en die daarna verder te leiden met een grote en een kleine sext en een septiem, terwijl een kwart door de cadens en de samenloop van de stemmen toch de harmonie besluit, zó moet zij worden uitgebeeld, opdat de indruk van wreedheid in de geest aanwezig blijft.

Dit is de aard van doordachte muziek, in het kort even aangeroerd. Ik werk nu aan drie [muziek]voorbeelden. In de eerste daarvan zal ik de compositie van Pomponio Nenna tonen [op de woorden *Filli mentre ti miro*], en de gebreken daarvan verklaren. Hij schijnt immers, net als ook [Carlo Gesualdo da] Venosa en anderen, de toevallige muziek te hebben gepraktiseerd, en de doordachte niet te hebben gekend, of tenminste zelf nooit de proef daarvan te hebben genomen. In het tweede voorbeeld zal ik een verbeterde versie van Nenna's compositie laten zien, die door enkele toevoegingen of veranderingen tot doordachte muziek geworden is. In het derde laat ik u mijn eigen bewerking zien, die ik zojuist heb uitgelegd, zodat u de waarheid van deze zaak zult inzien, door vergelijking van de afzonderlijke versies. Dit ene smeed ik u, namelijk dat u zo vrij mogelijk die dingen die u in mijn werkjes mishagen, zult noemen en verbeteren.

Enkele dagen geleden bracht de geleerde heer Petrus Scriverius, een goede vriend van mij, ter sprake dat hij bezig was een ¹⁹verzameling inleidingen van geleerde mannen tot de verschillende wetenschappen bijeen te brengen, en hij vroeg mij daaraan ²⁰iets over muziek toe te voegen. Hij drong aan, ik zat er aan vast, en ik zit er nog steeds aan vast. Ik vertrouw de ²¹zaak aan uw oordeel toe, opdat u, wanneer de gelegenheid zich voordoet, kunt aangeven wat van het gemaakte u bevalt.

Vaarwel, goedgunstige heer, en kom snel behouden naar ons terug onder gunstig gesternte. Zo is mijn wens. Haarlem, 18 augustus 1636.

Uw dienaar
Joan Albert Ban.

19. In 1637 uitgegeven als *H. Grotii et aliorum de omni genere studiorum rectè instituendo dissertationes* (Leiden: Isaac Commelin, 1637).

20. Dit zou Bans *Dissertatio epistolica de musicæ naturâ, origine, progressu et denique studio bene instituendo* (Leiden: Isaac Commelij, 1637) worden, uitgegeven als vervolg op bovengenoemde uitgave.

21. Kennelijk stuurde Ban de tekst van zijn 'Dissertatio epistolica' in handschrift aan Huygens toe voor commentaar.

ACAD.
ZUGB. BAT.
BIBL.

Affectus tuus plenissime in me effusus, Nob. ac Generose Domine amplissimo procedit alveo, quo, velut undecumque mares advesuntur immensa classe, sic ex Hensiana supellectile Barbarus ille non barbarus, sed doctissimus, Latinus, proprio sermone, originaria ac primigenia literatura, ad me ventus est. Nec solum ad me ille venit; verum etiam occasio satis capillata, qua creditorum sodalitati (licet anser inter olores,) felicissimo omnium actum. Perpetuo enim mens mea estuans amore sapientie inter varios fortune lusus, solam sibi beatitudinem in hac vita mortali, constituit sapientum conversationem utendam, frueandam.

Ut sic subsidam crumibus aspectu
pelle, et album nitere in alitem!

Hanc spem dum nancisci hactenus desperabam, nunc favente Minime plenissimo Generose benignitatis tue alveo mihi affluere, satis expeior; dum maior spes librorum, quibus forte operi meo absolvendo indigero, affulget; Hensiana humanitate, ac liberalitate affectum tuum locupletante; quo Palladium presidium, tanquam adivite peni, audeam firmiter sperare, et audacter petere. Ut vero aucter possim, operosius Musiam tibi aperiam. Volo hanc necessariam esse, non contingentem et casu natam. Siquidem certissimus principis enatum simplex modulibus ostendit; qua sentus gradu, intervalloque, procedentibus; qua numeri notularum figuris distincti; qua temporis aequalis ac inequalis; singulorum, inquam, variegatione perpetua, ac propria. Quibus (Motus Modulorum variis Spiritibus, inquam, ac Vita Musica) tantam omnibus delectamentum, suggerit affluentiam, ut animus satius, nova semper aurum ocrei provocatus voluptatem perpetuam comedat, appetatque. Singula expliro. Græcus sonituum sunt Semitona, ac Toni. Blasonmentum omne in Apotome, semitono majori, est. Ferocitas seu animositas in Dieci, seu semitono minori. utrumque xar εζοxη, Chromatico ac Diatonico Modulationum. Tonus major durior; minor Tonus mitior est. Hinc intervalla sonituum nascuntur. Ditonus, ob binos tonos, est durus, ac incitativus. Semiditonus. Tertia minor, ob adjectum Tono semitonum, lenis. Quarta omnino dura ac electrica aspera, mordax est. quia eius extremi sonitus nullam Harmoniam continent. nam a C. in F. procedendo, medij sunt D. et E. (quorum D. ad F. quidem semiditonus est. E. ad C. ditonus). sed D. ad E. Tonus est. Ita

Huy. 57.

Ita ut inter C. et F. duo Toni in dy. sint, proportionem
sesquioctava. Quarta ergo dura ac tetraca. Quinta matia-
lis, incitativa, excellens. Sexta major dura, et melians, ob
frequentiores tonos uno semitono commixtos. Sexta minor,
mollis, suavis, ac blandiens ob semitona bina, temperat
passiones ut est.

→ Maxima dissonantia est in semitonis, majori ac minori,
tonicantibus. sunt enim elementa Cantus, ac primi sonus
tantabiles; adeoque interposita alia Harmonia indivisibilis A.
In si se maxima asperitas est, ac cruditas. Inde sequitur
Tonus (v. g. a C. ad D. etc) dissonantiam minoram B
habens: tum septima, inter dissonantias minima, quia
continet plura intervalla harmonica. Omnium sonituum
diversitas ac natura est κατὰ τὴν ἀναλογίαν;

Hi sonitus dum temporis iusto spatio, et numeris notularum
diversitate procedentibus, moventur; acuminis, aut gravitatis
vocis, ad verborum sensum accommodata; Musicam necessa-
riam absolvunt in subiecto, cui Harmonia aptanda. Si autem
talis consequatur consonantiarum, ac dissonantiarum, legitima
commixtio, pluribus vocibus facta; tota Musica necessaria
rite absolvetur.

Hec veluti elementa litterarum sunt ad scribendas et
pronunciandas voces: velut instrumenta ad artem nata,
ac destinata. Et sicut sculptorum varij cunei, et Pyli:
pictorum varij pennicilli, ad crassiores, aut subtiliores, Li-
nias ducendas valent. Ita Musico hec elementa
quadrant; qui cuique in promptu esse debent.

Age nunc, Vir Nobiliss. Musarum delictum! si Phyllida
amab, reliquis meliorem fronte venusta Virgibus; de-
rib immensum tui, corporis, addit

Vivida mens, vultu, gestuque, et voce sacra.

Hanc ad eas, calidos retegat tibi pectoris ignes.

Observabis ibi in verbis, amoresse & cave esse semitonium
maius affectuose blandiens. quib. Sapor Ambofic a semi-
tono inest? motus maior amplissimas delicias explicat.
Submissum vox, vehementi notularum motu, in fundum
pellitur. In verbis, Nolle dolere, mellina semitonia
sunt, favis singulis distincta; sed amaror aculei, Quarta,
Sexta maior, semidiapente, seu falsa quinta (quam rectius
minutam vocamus: falsitas enim potest contingere tam in
excessu, quam defectu intervalli) mortis specimen aliquod
addere debebat.

Sic: Armat spina resas, mella sequuntur Apes.

Indignant

† id est Notulas

Indignand porro interrogatio. Con assentio che fai
quarte in acutum salientis motu, premissis sexta maiori,
semitonissque a Diatonico modulamin^o in Chroma conver-
sus, exprimenda. Restat Syllis ipsa cridulis; picegi-
ne Harmonie casu (cadentiam vocant), et chromate,
et dissonantia Tom; et suspensa deinde a casu Harmonia;
eademque deinde diducta per sextam minorem et major^{em};
ac septimam; quarta Harmoniam, vocum casu ac con-
tinentia, terminante; sic delineanda, ut cridulitatis
vestigium animo relictum maneat
Hec, Musice necessarium natura est, breviter perstricta.
Pars nunc tria Diagrammata quorum primo P. Nemi-
moentum exhibebo, defectus explicabo. Videtur enim
ille, sicut et Venosa, aliqui, musicam contingentem
soluisse; necessariam ignorasse, aut saltem periculum
illius nullum fecisse. Altero Diagrammate, munitu-
tatis, per musicam necessariam, nonnullis additis, sibi mu-
ceptam exhibebo, quem nunc explicem; ut collatis sin-
gulis, animis sicut rei veritatem. Hoc tamen unum
est, ut ea que in meis opusculis displicere inven-
do, liberrime dicas, et corrigas. Ante paucos dies
in Clarif. D. P. Scriveris, amicus meus singularis,
suggererat, sub manibus doctorum virorum esse. In-
troductione in varias sententias, rogabatque ut in
musicam aliquid adderem. suadebat illi, ego sciebam,
et adhuc scio. Rem tuo iudicio committo; ut data
occasione, quod factum placeat, decernas.
Vale Generose Vir, et propitio unum; citius ad
nos sospes redi. Valeo! Barlemi, xv. kal. Septemb
cis. dc. xxxvi.

Nob. gen. T. servus

Joh. Alb. Bannius